

A fürgeteg.

*

Ahogy villámlik messziről és ahogyan a viharfelhők vágatnak a legsebesebb forgószél szárnyán: olyan tempóban, olyan lélegzetnélküliséggel lehet csak megírni az októberi magyar forradalom átrohanását. Csukott szemekkel, csak a szívvel és idegekkel inkább, mint hideg és okoskodó gondolatokkal. Azzal a fojtott, szédületbe ejtő mámorral, amit ez a nagy vihar hozott.

*

Péntek.

Akkor már cikkáztak az első villámlások és mintha a gödöllői eredménytelen királyi — akkor még királyi — kihallgatásokat mély, tompa dübörgések kísérték volna.

Főnt a Várban ugyancsak pénteken megtörtént a forradalom első tüzkeresetsége. De akkor még senki sem tudta, hogy az valóban a forradalom első csatája volt, amelyben a rendőrlovak és rendőrkardok sok diákra és katonára rátiportak és rásuhogtak. A csata véres eredménye 40 súlyos és 200 könnyebb sebesült volt. De akkor már a hamu alatt parázsló tüzet ez az első ütközet sok agyvelőben lángra gyújtotta.

*

Szombat.

A gödöllői kihallgatások tovább tartanak és még eredménytelenebbek. Windischgrätz, Habsburg Károly — mint király IV. e néven — gonosz szelleme forralja a reakció üstijében a mérget Károlyi, a szocialisták és radikálisok ellen és rohanva viszi vesztébe

az akkor még uralkodó és most már hajdani nagyurat.

Szombaton már egész nap tüntetés tüntetést ér az utcákon és követelik — még csak a Károlyi-kormány kinevezését.

Főnt a Gizella-téren, a Károlyi-párt helyiségeiben pedig egyre nő az izgalom és a napokkal azelőtt megalakult Nemzeti Tanács cselekvésre való kényszerűsége egyre jobban izmosodik ellenállhatatlan erejűvé. Kint a téren este kilenc óraker — mint az egész nap folyamán — tüntető tömeget tüntető tömeg vált föl.

*

Vasárnap.

Monstrenépgyűlés az Országház előtt. Közel százezer ember együtt a reakció eddigi várának árnyékában és a tömegben már föl-tűnik a jelképes akasztófa Tiszának, a reakció legkorlátoltabb és legvadabb vezérének a ráakasztott figurájával. Köröskörül pedig a parlamentben, lent a Duna-parton, a teret szegélyező épületekben csendőr, katona és rendőr.

Akkor még az óriási tömeg nyugodt, Károlyit követelik és nincs hang a dinasztia ellen. Akkor még nem tudtak a Bécsbe csempészett Károlyi utjának teljes eredménytelenségéről. De akkor már fölesattan itt-ott a tömegből a későbbi események nagy fűtő indulata, amikor kiáltják:

— *Éljen a forradalom!*

Este káprázatos fogadtatással megérkezik Károlyi — nem a személy többé, hanem az új rend fogalma — a nyugati pályaudvaron. Soha még itt ilyen fogadtatás nem volt.

Az óriási tömeg a Károlyi-párt elé vonul. És amikor Fényes László kihirdeti a bécsi ut eredménytelenségét és kijelenti, hogy ettől a pillanattól fogva a népnek eggyel több ellensége van és amikor Károlyi beszámol

utjáról — a tömegből földörög az első királyellenes kiáltás:

— *Le vele! Éljen a köztársaság!*

És most már lobogva égnék az indulatok.

*

Hétfő.

A forradalom második és most már komoly, halottakkal és számtalan sebesülttel megvívott nagy csatája ott a Lánchíd előtt, ahol először dörögtek bele a tüntető kiáltásokba a rendőr- és csendőrfegyverek.

*

Kedd.

Csatlakozik a Nemzeti Tanácshoz a tegnap még vérfürdőt rögtönző rendőrség.

Most már a Nemzeti Tanács egyre jobban kimagaslik és mindenki érzi, hogy az eldobott kocka gurul s ki tudja, hol és hogyan áll meg.

*

Szerda.

Délután a rendőrség forradalmi csoportja nagygyűlést tartott a Gresham-palotában. Utána fölvonulnak a Károlyi-párt elé a Gizella-térre. És éltetik — a rendőrök! — a köztársaságot, sőt itt-ott egy-egy hang a forradalmat is belesüviti a fölkiáltások özönébe.

Este 8 óraker katonákkal telik meg a Gizella-tér.

És itt kezdődik a nagy vihar, csattan föl az orkán első mennydörgése és innen indul el a nagy fürgeteg a maga utjából mindent el-sópró forgószél szárnyán.

A katonák az első emeleti ablakból kihajló és szónokló tiszték fölhívására mint egy ember tépik le a K betűs sapkarózsájukat — a régi rendnek, a királyságnak, a véres háborúnak és minden sötét multnak a szimbólumát — azután a kardok süvöltve röptülnek ki a hüvelyekből és a katonák megesküsznek

az új rendre, a békére, a független Magyarországra.

Azután valaki kiadja a jelszót:

— *A keletihez!*

Kiszabadítani a hir szerint utnak indított 32-es menetszázadot.

És ebben a pillanatban indul utnak tulajdonképpen a fürgeteg, a példátlan és tüneményes forradalom.

A katonák tömege óriásira növe a hozzácsatlakozó munkások és polgárok ezreivel, mint a forradalom testet öltött szelleme vágat át a Kossuth Lajos- és Rákóczi-uton át a keleti pályaudvarhoz.

Elöl egy tábla, rajta a Várnai Zseni „Katonafiának” című forradalmi verse. Mellette zászlók és körülötte a már égő arcu és tüzelő tekintetű tömeg.

A levegőbe már az ut derekán öklök emelkednek és egymásután röpülnek ki a kardok a hüvelyekből és itt-ott revolverek, fegyverek a katonák kezében.

Utközben mindenütt letépi a kirakatok fölött diszorgó kétféjű sasokat. Nem törnek be azonban egyetlen kirakatot és egyetlen ablakot sem.

És a mámoros, most már a szó szoros értelmében rohanó tömeg orkányszerű zugásából egyre csattogóbban harsog a kiáltás:

— Eljen a forradalom!

És lassan ez a kiáltás olyad egybe minden aikról valami szédítő és magával ragadó erővel.

Azután:

— Eljen a köztársaság!

és:

— Akasszátok föl a királyokat!

Az ablakokból — ahány sor emeletnek ahány ablak van, mindből — kendők lobognak, zászlók göngyölödnek ki és lepattog a tömegre a visszhang:

— Eljen a forradalom!

— Eljen a köztársaság!

A tömeg még szédületesebb tempóban kezd rohanni, elől a kivont kardot magasra tartó katonatisztekkel.

És a tömegben már minden ember feje izzik és szédül és senki sem ura többé az egyéni indulatainak, csak rabja a rohanó forradalom szellemének.

Kint a tömeg kiröpíti sarkaiból a keleti főkapuiát és dörgő zugással özönlik be az üvegcsarnok alá, ahol azután a zugást a hatalmas csarnok ezerszeresen veri vissza, mintha ugyanannyi mennydörgés volna.

Elfooglalják az egész pályaudvart és lefegyverzik a pályaudvarőrséget.

A menetszázadot nem találják, még nincs kint.

— El a Mária Terézia laktanyához! — adja ki valaki a jelszót.

— A kaszárnyákba! El a kaszárnyákba! — dörgi vissza a most már fegyveres tömeg.

És a rohanás megindul vissza a Rákóczi-uton át a József-körútra. És a rohanás nyomában szinte dübörög a föld.

Mikor azután a tömeg, élén mindig a katonatisztekkel és most már legnagyobb részt fegyveres katonákkal, mögöttük a jórészen szintén fegyveres tömeggel a Lukachich lakása elé ér, eldördülnek az első lövések. Csak a levegőbe természetesen. Az első lövést követi a többi. Inkább a megérzett diadalnak az üdvlövései ezek.

A tömeg tovább rohan. A Baross-utcán tul megáll. Hirül hozzák az előre rohanó kerékpáros katonák, hogy csendőrök várják a tömeget a kaszárnya előtt gépfegyverekkel.

Ebben a pillanatban a tömeg mögött a József-utcából kibukkan egy teljesen felszerelt 32-es menetszázad, amely a kaszárnyába akar vonulni.

A forradalmár katonatömegből néhány tiszt a század elé rohan és másodpercek

mulva a menetszázad már beleolvad a forradalmi tömegbe.

Most már a fegyveres katonák tömege több mint kétezer.

Ez a forradalmi sereg most már indulni akar a kaszárnya megostromlására.

Ebben a pillanatban megérkezik Fényes László és a tömeget fegyelmezettségre inti.

A tömeg a legmeglepőbb fegyelmezettséggel fogadja a fölszólítást és eloszlik. A katonák külön és rendben elvonulnak.

Ekkor már éjfél rég elmúlt.

És ezekben a pillanatokban indultak a tereparancsnokság, a főposta, a telefonközpontok felé a legvakmerőbb hősei a forradalomnak, hogy szinte percek alatt a Nemzeti Tanács hatalmába vegyék Budapestet és a legfontosabb országos jelentőségű intézményeket.

— Állj! Ki vagy? — hangzik itt is, ott is az utcára és a kapuba állított őrszem hangja a közeledő kis csapat felé, élén egy tiszttel.

A tiszt odamegy.

— Fiam, magyarok és bajtársak vagyunk. És beszél hozzá néhány pillanattig bámulsatos nyugodtan és szépen.

Az őrszem lábhoz teszi a fegyvert, a sapkáját leveszi, hogy letépje róla a K betűs rézrózsát. A fegyverét pedig átadja.

A másik őrszem ugyanezt teszi.

Bent az őrszemiség talpra és fegyverbe ugrik. A forradalmi kis csapat tisztje eléjük áll:

— Fink, békét hozunk. Vegyétek le a sapkarózsátokat.

Néhány pillanattig ez a halk beszéd még, azután peregnék le a rózsák különös hanggal a kövezetbe koppanva.

Jön a parancsnok.

Sápadt halálosan és fegyveréhez kap.

Késő. Az őrség már ölelkezik és együtt van a forradalmi kis csapattal.

Hajnali három órákor már a Nemzeti Tanács rendelkezik a városparancsnoksággal — Várkonyi tábornok ekkor már a Nemzeti Tanács foglya —, a főpostával és telefonnal. Hajnali négy órákor pedig már övé a két főpályaudvar is.

Ekkor következnek az izgalmas percek, félórák és órák.

Az Astoria-szálloda előtt, ahol a Nemzeti Tanács székel, az utkereszteződésnél gépfegyverek csövei merednek a Rákóczi-utra, a Károly- és Mehmed szultán körutakra.

Csata az éj folyamán csak egy volt: amikor a régi nemzeti színház épületéből az ott rejtőzködő csendőrök sortüzet adnak, mire az Astoria előtt a forradalmi sereg csatarendbe fejlődik és sortüzek váltják föl egymást.

A levegő megtelik puskapországgal.

A sereg betör az épületbe, de akkorra már a csendőrök elmenekültek.

Három könnyű sebesülés mindössze.

Azután csend.

Majd autó autót ér: a forradalmi csapatok hozzák a jelentéseket a kaszárnyákból: ez is, az is itt van már.

És remeg az izgalom: csak reggel hétig így menjenek a dolgok, amikor majd 60 vagy 80.000 szervezett munkás bevonul a városba.

Akkor a helyzet mentve van és a forradalom sorsa diadalmasan eldől.

És eljött a várva-várt reggeli 7 óra.

És a szervezett munkásság nagy hadserege bevonul.

A forradalom bámulatosan szépen, példátlanul, vér nélkül és a legcsodálatosabb diadallal győzedelmeskedett.

Ilyen forradalom még nem volt.

Ami már másnap volt, az a legdiadalmasabb ünneplése volt a forradalomnak.

És ezek a pillanatok évszázadokat temettek és talán új évszázadokat keltettek életre.

Gyetzai János.